

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Nicolai Cavssini Trecensis E Societate Iesv, De Eloqventia
Sacra Et Hvmana**

Caussin, Nicolas

Coloniae Agrippinae, 1626

De exordio in genere. An Exordium sit pars orationis necessaria. Capvt VI.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68724](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68724)

scopum recta collineet.

Exordium graue esse debet, & rem potius spectare, quam personam, vt postea dicitur.

Post exordium multum dignitatis habet grauior quidam discursus sumptus a genere maximè proprio rei, quam tractamus, quò ad speciem commodus pateat ingressus. Sed is debet esse breuis, & in re communi rarus, vt si mihi de Diui alicuius laudibus dicenti proponatur hic textus: *Erat lampas ardens, & lucens*: Vestibulum orationis, & quasi propylæum commodè fieri poterit, de lucis præstantia, & dignitate. Sed prouidendum, vt ornatum sit, & parcum, neque, quod plerique inconsultè faciunt, laxius sit tota domo. Hoc præmissis grata concinnitate ad orationem fiet decursus, à luce corporis, ad lucem animorum, & sanctitatis. Deinde, vt hic textus suggerit, oratio in duo veluti brachia discriminabitur: nam & assilè charitate, & sapientia luxisse ostendetur: quod ardere, vt ait D. Bernardus, parum sit; lucere, v. num; lucere, & ardere perfectum.

Lucere & ardere perfectum. Argumentorum ordo.

Argumenta autem ita erunt disponenda, vt quæ a genere, definitione, partium enumeratione, causis, effectis, principem locum obtineant.

Remota, vt historia, & testimonia, cum artificiosis, eleganti suauitate contemperentur.

In peroratione, si reperantur, & verbis, & sententijs, & nonnihil etiam ordine varianda. Vbi nullus præmittitur discursus, extattamen semper aliqua propositio generalis, in qua, vt arbor in semine, sic tota inclusa sit oratio.

De exordio in genere.

An Exordium sit pars orationis necessaria.

CAPVT VI.

NVnc orationis partes aggrediamur, quarum numerum constanti omnium Rhetorum scientia firmatum, nihil attinet in discrimen reuocare. Quanquam non ita res intelligenda est, eam continuo mancam esse orationem, quæ ex quatuor hisce partibus, exordio, narratione, confirmatione, & peroratione non coaluerit. Plerasque enim partes nonnunquam amputandas esse docet

prudencia, quas si intrudere coneris, deforme potius corpus facias, & inutile, quam quicquam roboris, & gratiæ concilies.

Et, vt ab exordio incipiam, dici non potest, quantæ sint in hac parte ex præceptorum redundantia ineptiæ, quamque ignoranter titubetur à multis, qui veteres scholæ cantilenas scrupulosius obseruandas putant, vbi nihil opus est, imò re ipsa penè reclamante, & nauseantibus auriculis, longo verborum circuitu communes, & frigidos exordij modos ingerunt. Venimus in id penè tempus, vbi vetus Areopagitarum lex renouanda sit, qui dicere iubebant oratores sine exordio. Quorsum enim illi ambitus, & tot verborum phalæx, vt beneuolè audiaris? at beneuolentiæ officit tua garrulitas? Non verbis, aut nugis, sed sapientia, & virtute, quæ sunt animorum *ἐκπύρωσις* paratur beneuolentia. Quid quod, aut sermo est in concione sacra, vbi conciliatricula illa animorum in graui præsertim persona delinirio, vitium est haud mediocrè. Aut apud viros negotiosos, prudentes, politicos, qui non titillantur verbis, sed longè alia habent beneuolentiæ fundamenta: aut etiam in demonstratiuo genere versatur oratio, sed & hic beneuolentiæ tantum colliges, quantum industria merueris.

Exordij. Exordij. Prolixitas. Virtus & sapientia animorum. Exordij. Virtus & sapientia animorum. Exordij.

Deinde si nemo erga te malè affectus est, imò, vt sæpè fit, lubenter audiunt, amant, suscipiunt, quorsum in parengis beneuolentiæ ludas diutius?

Rarò omninò occurrunt occasiones, vbi in istis prolusionibus sit immorandum, si tamen occurrant, si malè affecti fuerint auditorum animi, si aliqua suspitione præoccupati, quæ in Oratoris detrimentum manare possit, tum locus beneuolentiæ, vt res, tempus, & prudentia suggeret, percurratur.

At verò attentione opus est: verum, vt attenderent venerunt auditores, & in principijs aures arrectæ sunt vel maxime, si res placuerit, attendent: sin autem leuia quæque, & frivola sis dicturus, frustra *πεντηκοντόραχμον*, & Persarum montes aureos pollicebere. Plus autoritas, plus res ipsa, plus verbum commode, & *ὑπεργνωστὸς* dictum parat attentionis, quam longa proæmia.

Locus docilitatis videtur magis necessarius, sed & hic paucis pertexendus est, ne dum vis dociles facere auditores, incipias diuisionibus, & subdiviisionibus confundere.

Quid

Quid igitur? Omnia (inquit) exordia sunt amputanda. Minime illud quidem, sed prudenter moderanda: eos tantum agito, qui in praeludijs, & prolegomenis amant tempus, & aures frustra confumere. *Vbiq; illis melius, quam in re, politè dixit Aristoteles.* Idcirco, vt tibi cines, quos nusquam peius esse aiunt, quam domi, amant extra rem, & foris canere: vel etiam vt serui, & pueri mendaces ad interrogata directè non respondent, sed circuitus orationis querunt suæ sibi improbitatis conficij. Ita illi videntur equitate caussè, ac bonitate defitui, qui sine vlla necessitate inane ambitus expoliunt.

Aristot. Rhet. l. 3. c. 14.

Exordijs prolixis & inutilibus audentes quales sunt?

παταχού γρηγορίων διατρεφόντων τὸ πρῶτον

ματι. Gorgia Leontini ακορδαμ. κοινύμα.

Res vna exordij est maxime necessaria indicare finem, cuius gratia fit oratio, cætera plus habere videntur pompæ, quam necessitatis.

Quamobrem, non mihi reprehensione dignus videtur Gorgias Leontinus, qui de Eleo- tum laude dicturus ita exorsus est; *Ἠλῆς πόλις εὐδαίμων, Ἠλῆς βεατα ciuitas.*

Circuitum maluisset Aristoteles, vt si quis dicat honore afficiendos bonos, & idcirco à se Aristidem laudari: Commendandas illustres ciuitates, & hanc ob rem Elidem commendari.

Num hoc tandem rotundius apud eruditos præsertim aures: *Ἠλῆς πόλις εὐδαίμων, Ἠλῆς βεατα ciuitas.* Explet enim exordij necessitatem, quam præscribit Aristot. & indicat vno verbo quid velit, & quorsum susceptus sit oratio. Non dissimile videtur exordium D. Greg. Nazianzeni in laudem Athanasij:

Ἀθανάσιον ἐπαρῶν ἀρετὴν ἐπανέσω, Ἀθανάσιον laudans, virtutem laudabo.

Num hoc tandem comptius, quam si dixisset, virtutem laudare oportet, idèò Athanasium laudo, aut quid simile.

De varijs exordiorum generibus.

CAPVT VII.

Primum illud statuendum est, duo esse exordiorum genera. Vnum necessitatis, alterum ornatus, atque pompæ. Quod necessitatis est, vt ait Aristoteles, indicat finem cuius gratia sit oratio. Et quidem est sine fuce, & circuitione verborum, grauib; & negotiosis orationibus familiare. Tale est illud Euryptolemi apud Xenophontem *τὰ μὲν κατηγορησῶν ἀνέβην ἐν δόξῃ, τὰ δὲ ὑπεραπολογησῶν*

Exordium necessitatis & pompa.

μὲν. Partim accusaturus huc ascendi, partim etiam defensurus. Quod est ornatus, varium pro inuentione, & expolitione ingeniorum esse solet, conuenitque orationibus in quibus, & eruditio expectatur, & delectatio.

Secunda diuisio est Vlpiani in r. Olynthiaca, qui exordia diuidit in ea, quæ initio orationis fiunt ad viam præmuniendam, & in ea quæ in media plerumque concione solent inseri, ad renouandam attentionem, aut docilitatem.

Vlpianus in Olynth.

Tertia est Licymnij Rhetoris, qui exordiorum in genere tres formas constituit, Eperefin, Apoplanelin, & Ramos.

Licymnius in arte.

Exordij diuisio secundum Licymnium.

Quid Eperefis seu impressio in exordijs.

Prima est ἐπιφωτισ, cuius verbi ambigua est significatio. Nam ἐπιφωτισ tria significat, vt notat magnum Etymologicum, cessationem à bello, vt in illo Homeri: *πολέμῳ δὲ ἐὺ γίνετ' ἐρωή,* Secundo impetum, vt *Ὀππρὰ δὲ τυδείδης μετὰ δέρας ἔωχετ' ἐρωήν* per δόρατος ἐραεῖν intelligit impetum hastæ. Tertio ἐραεῖν est recedere, vt *ὁ ὑπερώησαν ἦ οἱ ἴπποι,* idem interpretatur ὑπεχώρησαν recesserunt. Planius tamen hic intelligendum videtur de impetu: ne si recessum, aut deflexionem accipias, confusatur cū ἀποπλάνησει. Est igitur ἐρωή exordium ex abrupto. Quod videtur violenter impetere, quasi prima impressio exercitus. Tale est illud decantatum Ciceronis. Quoufque tandem abutere Catilina patientia nostra?

Quid ἀποπλάνησις.

Secunda ἀποπλάνησις seu aberratio. Apud Iulium Rufinianum figura est, cum iudex a re contraria nobis auertitur. Hinc exordio nomen, quod errare, & exspatiari videtur à proposito.

Est quidem illud insinuationi, perquam simile, & nomine tenus tantum differre videtur. Nam per cuniculos subit animos auditorum, vt fieri solet in re parum honesta, & ancipiti, flexus, ac mæandros innectit, mox præparatis animis, præmunitisque cogitationibus rem aperto Marte gerit. Exemplum habes inferius in Dione Prusæo orat. II. vbi cum ostensurus esset Troiam non fuisse à Græcis euerfam, contra omnium sæculorum, & gentium corroboratam opinionem, orationis initio aliud prorsus agere vide-